

Bogusław Nadolski

Mistagogia jako metoda w liturgii

Collectanea Theologica 65/3, 101-112

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGUSŁAW NADOLSKI TChr, POZNAŃ – WARSZAWA

MISTAGOGIA JAKO METODA W LITURGII

Tak sformułowany temat odwołuje się oczywiście do wczesnego chrześcijaństwa, czasów, w których stosowano mistagogię jako metodę wykładu prawd wiary. Współcześnie mówi się o nowej mistagogii. Powstaje więc pytanie, w jakiej mierze pierwotne wzory mogą być modelem i dziś.

Dla jasności przypomnijmy, że słowo mistagogia pojawiło się stosunkowo późno w grece przedchrześcijańskiej. Mistagogia łączyła się z wprowadzeniem w misterium. Nie było misterium bez mistagogos czy mistagogiczki. Można ich dostrzec na niektórych monumentach np. dotyczących misterium eleuzejskich. Słowo mistagogos stosowane było także w języku codziennym, nie tylko religijnym. O przewodniku oprowadzającym po mieście mówiono, że jest mistagogiem. W końcu IV w. i na początku V w. zastosowano je w chrześcijaństwie do sakramentów inicjacji. Maksym Wyznawca natomiast zaadaptował to wyrażenie do teologicznej kontemplacji o Kościele i synaxie tj. do celebracji liturgicznej. W epoce zaś bizantyjskiej nabrało szerszego znaczenia jako wyjaśnianie rytów liturgicznych¹.

W chrześcijaństwie mistagogia była zjawiskiem ograniczonym tak geograficznie jak i czasowo. Nie znamy mistagogii w Kościele egipskim, we właściwym tego słowa znaczeniu także w Kościele północnoafrykańskim. Chodzi natomiast o fenomen związany z Kościołami: antiocheńskim, jerozolimskim i mediolańskim i to pod koniec wieku IV w czasach Jana Chryzostoma, Cyryla czy Jana Jerozolimskiego, Teodora z Mopswesty i Ambrożego z Mediolanu² (Cyryl Jerozolimski pozostawił 24 katechezy, w tym: 19 poświęconych przygotowaniu do chrztu, następnych pięć – te właściwie zasługują na miano mistagogicznych, dotyczą obrzędów inicjacji:

¹ I.H. D a l m a i s, *Mystagogie*, W: *Catholicisme hier-aujourd'hui-demain*, Paris 1981, IX, 914.

² E. M a z z a, *Les raisons et la methode des Catecheses mystagogiques de la fin du quatrieme siecle*, w: A.M. T r i a c c a, A. P i s t o i a (ed.), *La predication liturgique et les commentaires de la liturgie*, Roma 1992, 154-176.

pierwsza i druga wyjaśniają ceremonię chrztu, trzecia bierzmowanie, a dwie ostatnie podejmują wydarzenie Eucharystyczne).

Współczesne studia nad mistagogią w Kościele antycznym nie dały jednolitego jej obrazu. Mówi się o przynajmniej trzech modelach: mistagogiczne katechezy Cyryla (Jana) Jerozolimskiego dotyczące inicjacji jako całości, mistagogiczne wyjaśnienia Eucharystii i mistagogiczne spekulacje nad sensem i znaczeniem liturgii jak i kościelnej hierarchii. Powstaje pytanie czy są to tylko kulturowe, lokalne różnice, czy też mamy do czynienia z teologicznym rozwojem. Pytanie pozostaje, jak na razie, bez odpowiedzi. Pod koniec XX w. mistagogia stała się bardzo modnym słowem.

Jeszcze w latach 80-tych w słownikach prawie nie występowało takie hasło. Radykalna zmiana nastąpiła na przełomie lat 1984/85. Odkrycie mistagogii wiąże się z nazwiskiem K. Rahnera³. Od 1984 obserwujemy wzrost literatury na ten temat. W pewnym sensie przoduje w tym czasopismo Instytutu w Trierze „Gottesdienst”. W nim w 1978 r. odniesiono wyrażenie mistagogia do wprowadzenia w Modlitwy eucharystyczne⁴. Bardziej interesuje nas w tym momencie stwierdzenie biskupa Antona Haenggi, który zauważył na łamach tego czasopisma, że liturgiczne wykształcenie kleryków winno posiadać charakter mistagogii⁵. Instytut Herwegena w zorganizowanym w 1981 r. sympozjum na temat „Jak dziś wyjaśniać liturgię”, wysunął postulat odejścia od historycznego, moralizującego czy alegorycznego wykładu liturgii. Referenci opowiedzieli się za mistagogią. Przy czym pojawiło się żądanie, by treść wprowadzenia zawierała praktyczne wskazówki dla życia codziennego wiernych⁶. Pojęcie mistagogia było stosowane do pastoralnej liturgii⁷, do kaznodziejstwa (mistagogiczne wprowadzenie, mystagogische Hinfuehrung, Synod

³ *Die Notwendigkeit einer neuen Mystagogie*, „Handbuch der Pastoraltheologie” II/I, 269-271.

⁴ W. G l a d e, *Die Mitte der Messfeier persoenlicher erleben. Zur Einfuehrung in das eucharistische Hochgebet*, „Gottesdienst” 12(1978), 139.

⁵ *Alle Kraefte mobilisieren. Interview mit dem Bischof von Basel Anton Haenggi*, „Gottesdienst” 15(1981), 187.

⁶ *Heute Liturgie erklaren. Bericht von der Jahrestagung 1981 des Abt-Herwegen Instituts, tamże 123; P. Emmanuel v. Severus, Heute Liturgie erklaren. Fragen der Gemeinde nach dem Konzil*, „Heiliger Dienst” 35(1981), 97-104.

⁷ K. R i c h t e r, *Seelsorge von Altar aus. Von den Gemeindeftheologie des Leipziger Oratorium*, „Gottesdienst” 19(1985), 57-59.

Diecezjalny Rotenburg-Stuttgart 1984/85), do katechetyki⁸. Na łamach wspomnianego czasopisma „Gottesdienst” spotykamy także wyrażenie mistagogiczna liturgia⁹ – wychowanie poprzez duchowe sprawowanie liturgii. Coraz częściej pojawia się wyrażenie mistagogiczne duszpasterstwo¹⁰. Wydział Duszpasterski Wiedeńskiej Kurii Arcybiskupiej zorganizował w 1990 r. w Wiedniu sympozjum dla duszpasterzy pod znamionym tytułem: „Liturgia pomiędzy mistyką i polityką”. Stosowanie mistagogii do wyżej wspomnianych dyscyplin ma jednak źródło w koncepcji Rahnera.

Renesans mistagogii może nieco dziwić. W KL bowiem nie znajdziemy takiego słowa. W dokumentach posoborowych pojawia się rzadko i w odniesieniu do różnych rzeczywistości. OWMR wydaje się zaledwie implicite zawierać słowo mistagogia w odniesieniu do homilii (art. 41). Obrzęd chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych mówi o „czasie mistagogii” (235-239); Instrukcja Kongregacji do Spraw Wychowania z 3 czerwca 1979 r. wspomina o wprowadzeniu w liturgię, w Mszę św., sakramenty i Liturgię Godzin (a.9).

Powstaje pytanie, skąd ta nostalgia za mistagogią(a) oraz jakie jest jej współczesne rozumienie (b)?

a) Nostalgia za mistagogią.

Renesans zainteresowania mistagogią i wręcz mocne jej żądanie wynika najpierw z fundamentalnego związku pomiędzy odnową liturgii i reformą życia Kościoła. Celem odnowy liturgii było ożywienie życia religijnego, życia wiary w Kościele, odnowa Kościoła. Refleksja nad urzeczywistnieniem odnowy liturgii w przeciągu 25 lat prowadziła z jednej strony do pieśni pochwalnej, a z drugiej wskazywała na braki czy zagrożenia. Te ostatnie dotyczą nie tylko samej realizacji odnowy, ale także środowiska, w którym się ona dokonuje. Owocne sprawowanie liturgii jest wręcz niemożliwe bez głębokiej wiary. Równocześnie ta refleksja uświadomiła nagłą potrzebę pogłębiania sprawowania Boskich misterii. Nostalgia za mistagogią łączy się także ze zjawiskiem, czy raczej zespołem zjawisk, które zwykło się określać jako postmodernizm, myślenie postmoder-

⁸ Zob. „*Katechetische Blaetter*” 109(1984). H.10 poświęcony temu zagadnieniu, podaje także literaturę.

⁹ S. S w a y n e, *Mystagogische Liturgie. Liturgische Bildung durch geistliche Feiern*, „Gottesdienst” 18(1984), 81-83.

¹⁰ S. K n o c h b l o c h, H. H a s l i n g e (Hg), *Mystagogische Seelsorge. Ein lebensgeschichtlich orientierte Pastoral*, Mainz 1991, 268.

nistyczne. Mamy tu do czynienia z końcem i przewyciężeniem Oświecenia, z reorientacją, ze zwrotem ku mistycznej istocie chrześcijaństwa, poszukiwaniem i odkrywaniem jego wymiaru. Mówi się o ukierunkowaniu na misterium¹¹. Na zwrot kulturowy należało oczekiwać odpowiedzi ze strony teologii. Pojawia się ona ze strony protestanckiej: Ernest Troeltsch (+1923), Paul Tillich (+1965), a także ze strony katolickich teologów. Trzeba tu wspomnieć działających w ramach Ruchu Liturgicznego: Odo Casel (+1948), Romano Guardini (+1968), K. Rahner (+1984) oraz P. Teilhard de Chardin (+1955). Każdy z nich starał się przedstawić inną odpowiedź. W ten sposób wkraczymy w akapit usiłujący odpowiedzieć na pytanie, jakie jest współczesne rozumienie mistagogii. Refleksje te pomogą w nakreśleniu istotnych elementów mistagogii w liturgice.

b) Współczesne rozumienie mistagogii

Powiedzmy już na wstępie, że mistagogia jest pojęciem równie złożonym co wieloznacznym. Caselowi zawdzięczamy rozumienie liturgii jako urzeczywistnienie misterium. Takie ujęcie implikuje „wprowadzenie” w misterium. Liturgia jest wręcz nie do pomyślenia bez mistagogii, jej punktem wyjścia jest „Mysteriengegenwart”. Inne pojęcie mistagogii reprezentował Guardini. Dla niego *Liturgische Bildung* (publik. 1923) jest formacją do prawdziwego i przeżywanego bycia człowiekiem (*Menschsein*). W kontekście tej formacji apeluje do „budzenia Kościoła w sercach”¹². Francuski teolog, paleontolog Pierre Teilhard de Chardin (+1955) w sercu swojego systemu stawia doświadczenie mistyczne, które staje się udziałem człowieka w jego kontakcie z materią otaczającego świata. Mamy tu do czynienia z pewnego rodzaju kosmiczną mistagogią, która jest wysiłkiem, usiłowaniem doświadczenia najgłębszej treści wiary, oraz zbliżenia się do Boga i Chrystusa¹³. Szczególnie dużo poświęca się miejsca rozumieniu mistagogii przez K. Rahnera.

K. Rahner w nawoływaniu do mistagogii nie myślał o liturgii. Uczył to w kontekście teologii pastoralnej, podkreślając mocno, że przyszłe chrześcijaństwo będzie mistagogiczne, lub nie będzie chrześ-

¹¹ A. Schilson, *Neue Wende zum Mysterium?* „Gottesdienst” 18(1984), 73-75.

¹² *Liturgische Bildung*, Burg Rothenfels am Mainz 1923, 54.

¹³ Zob. A. Schilson, *Gottes Weisheit im Mysterium*, Mainz 1989, 223-225.

cijaństwem¹⁴. Ponieważ studia mistagogii w antycznym Kościele nie dały jasnego jej obrazu, zaczęto przeto poszukiwać jej współczesnego modelu lub, jak to wskazuje literatura przedmiotu, paradygmatu. Pod tym pojęciem rozumie się zespół twierdzeń, wartości, metod itp. podzielanych przez ludzi danej społeczności, rozumienie tych wartości oraz ich realizację, będącą przejściem od abstraktu do konkretności, od rzeczy do osoby. Akcentuje się *adaequatio* i nie tyle *rei ile personae*¹⁵. Stosując to słowo, jak wspomniano, do różnych dziedzin teologicznych próbuje się doprowadzić do ogólniejszego oglądu: W bardzo cenionym przez wykładowców liturgiki „Archiv fuer Liturgiewissenschaft” w recenzji bibliografii dotyczącej Edyty Stein, znajdujemy rozumienie mistagogii jako skuteczny przekaz wiary (*Glaubenvermittlung*) przez spotkanie. Słusznie jednak A. Haussling zapytuje, czy takie ujęcie można nazwać mistagogią¹⁶.

Uogólniając, można powiedzieć, że tzw. „nowa mistagogia” ma na uwadze nie tyle jakąś określoną treść, szczególną metodę czy działanie kultyczne, jest to raczej teologiczna mentalność, zasadnicza postawa wspólnotowego i osobistego działania chrześcijan.

Na temat rozumienia mistagogii przez Rahnera ukazało się wiele pozycji. Trzy lata po śmierci tego wielkiego insbruckiego teologa (+1984), jego uczeń i częsty rozmówca Paul M. Zulehner, wybitny, żyjący w Wiedniu pastoralista niemiecki, opublikował niewielką broszurę, zamieszczając autoryzowane rozmowy z Rahnerem. Dotyczą one także rozumienia mistagogii, które obaj autorzy, można powiedzieć, uzgadniali¹⁷. W 1960 r. Rahner koncentrując się na wierze, domagał się, by kapłan był mistagogiem tj. wprowadzającym w wiarę, by była ona czynnikiem kształtującym życie. Mistagogia w całym jego systemie teologicznym zajmuje centralne miejsce. Jest ona wprowadzeniem w misterium samoudzielania się Boga człowiekowi. Bóg udzielił się najpełniej we Wcieleniu Słowa Bożego. Udziela się nadal człowiekowi w jego doświadczeniu trans-

¹⁴ K. R a h n e r, *Struktur Wandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg 1972, 93.

¹⁵ M. K u n z l e r, *Liturgie als aestetische Aufgabe*, „Theologie und Glaube” 80(1990), 254.

¹⁶ „Archiv fuer Liturgiewissenschaft” 28(1986), 480.

¹⁷ P.M. Z u l e h n e r, „Denn du kommst unserem Tun mit deiner Gnade zuvor...Zur Theologie der Seelsorg heute. Paul M. Z u l e h n e r, im Gesprach mit Karl R a h n e r, Duesseldorf 1987, 40-54.

condenci, które jest udziałem każdego człowieka. To różnorodne doświadczenie nazywa Rahner „Mistagogische Ansätze” (mistagogiczny zaczątek, zarodek). Zadaniem Kościoła jest orientowanie człowieka w tym procesie i niesienie mu pomocy (*Unterstützung*). Kościół jest miejscem mistagogii. Mistagogia wprowadza człowieka w tajemnicę, którą jego życie już jest, wprowadza w historię miłości Boga do człowieka. Jest to wysiłek podejmowany przez kogoś, by pośredniczyć w doświadczeniu pneumatycznej egzystencji w sposób świadomy i wyraźny. Jest ona także staraniem konkretnego człowieka, by rozumieć samego siebie oraz fakt, że jego mistyczne doświadczenie Ducha jest uchwytne historycznie i nieodwracalne w Jezusie Chrystusie¹⁸. Mistagogia jest drogą i drogowskazem do całościowego oddania się misterium żyjącego Boga i Jego samoudzielania się w Jezusie Chrystusie, procesem do życiowego doświadczenia „Mądrości Boga w misterium” (1 Kor 2,7). Nie trudno zauważyć, jak te mistagogiczne modele akcentują mocno antropologiczny wymiar. Wobec różnorodności ujęć słusznym wydaje się pytanie, czy mistagogia jest pojęciem odpowiadającym rzeczywistości (nie tylko stosowanym przez fachowców), a więc obejmującym doświadczenie, postawy, myślenie, działanie, czy też trzeba ją rozumieć jako słowo koniunkturalne.

Po tych ogólnych stwierdzeniach, należy bardziej konkretnie próbować określić metodę mistagogii w zastosowaniu do liturgii. J. Corbon¹⁹ zauważa, że poczynając od Ojców Kościoła aż do naszych dni należy wyróżnić cztery metody mistagogiczne w zależności od punktu widzenia. Trzeba raczej mówić o typach tej samej metody. Przy czym autor rozumie mistagogię nie tylko jako wprowadzenie w misterium, ale także fakt, że samo Misterium nas prowadzi.

Pierwsza metoda zawiera aspekt punktualistyczny tzn. rozważający punkt po punkcie celebrację sakramentu, wyjaśniając sens i znaczenie. Ojcowie Kościoła czynili to, biorąc pod uwagę także pewne „całości sakramentalne” uwzględniając wewnętrzny rytm tych jedności: działanie-słowo-śpiew.

Drugą metodę nazywa autor „linearną” tj. wskazującą wielkie linie, jedności celebracji. Metoda ta ukazuje znaczenie globalne,

¹⁸ *Tamże*, 51.

¹⁹ *Liturgie de source*, Paris 1980, 114-115.

wewnętrzną koherencję, współdziałanie Ducha Świętego, Kościoła, konkretnego człowieka.

Trzecia metoda jest bardziej syntetyczna i teologiczna. Ukazuje ona w obrębie jednego sakramentu wszystkie możliwe aspekty związane z misterium chrześcijańskim. Szczególnie ma to zastosowanie do Eucharystii. Ten typ reprezentuje mistagogia Maksyma Wyznawcy.

Czwarty typ metody to szukanie sensu celebracji w oparciu o autentyczne, pierwotne znaczenie epiklezy, która różnicuje sakramenty.

Zaś od strony merytorycznej, wydaje mi się, że mistagogia jako metoda naukowa winna współcześnie uwzględniać następujące elementy:

1. Mistagogia in praxis duszpasterskiej

Wyrażenie „liturgia mistagogiczna” zaopatrzone jest podtytułem: wychowanie przez „duchowe” sprawowanie liturgii (*Bildung durch geistliches Feiern, Learning by doing*). Oznacza to, że kładzie się nacisk na jakość sprawowania liturgii. Zagadnienie to szeroko podejmują artykuły czy prace, o ars celebrandi²⁰. W tym aspekcie trzeba widzieć problem komunikacji międzypersonalnej w liturgii. Autor wyrażenia „liturgia mistagogiczna” formułuje następujące konkretne wymagania stanowiące jej treść:

a) Doświadczenie obecności Zmartwychwstałego Pana. Każda liturgia winna być dla uczestnika doświadczeniem prawdziwego zmartwychwstania, swoistego rodzaju „doświadczeniem galilejskim” (Mt 28,7) jak to miało miejsce w życiu apostołów po zmartwychwstaniu Chrystusa, doświadczeniem obecności Zmartwychwstałego Kyriosa pośród zgromadzonych w Jego Dniu i świętujących z radosnym sercem Jego Pamiątkę. Mistagogiczna liturgia winna być tak sprawowana, by zmieniała życie i wzywała do kształtowania postaw życiowych na wzór Jezusa Chrystusa.

b) Z doświadczenia Zmartwychwstałego rodzi się prawdziwa radość.

²⁰ Zob. m.in.: W. H a h n e, *De arte celebrandi oder von der Kunst Gottesdienst zu feiern*, Freiburg 1990; J. B a u m g a r t n e r, *De arte celebrandi. Anmerkungen zur priesterlichen Zelebration*, „Heiliger Dienst” 36(1982) 1-12; temu zagadnieniu poświęcone było sympozjum wykładowców liturgiki w Polsce: *Ars celebrandi – Katowice 1988*, zob. referaty: „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 42 (1989).

c) Doświadczenie Zmartwychwstałego łączy się z poczuciem bojaźni Bożej, szacunkiem dla absolutnego Sacrum Boga komunikującego się przez Chrystusa w Duchu Świętym.

d) Troska o wspólnotowe uczestnictwo, przewyciężenie indywidualizmu, który jest reliktem dekadencji uprzedniej epoki.

e) Angażowanie całego człowieka, wszystkich jego władz. Jest to zgodne zresztą z metodą katechez mistagogicznych, które były dialogicznym wydarzeniem. Uczestnicy nie byli przedmiotem wyjaśniania, lecz jego partnerami.

f) Wiarygodność sprawowania liturgii – żąda jej szczególnie młode pokolenie chrześcijan, ale i starsi uwrażliwieni są na ten problem. Wiarygodność dotyczy nie tylko sprawujących liturgię, ale także używanych paramentów utensyliów, symboli, znaków itp.

g) Wreszcie podkreśla się „wyczuwalność” wchodzenia w liturgię nieba, jakby przygotowanie do stanięcia „twarzą w twarz” z Bogiem, „wieczność dziś”. Stąd np. nawoływanie do stosowania incenzu, świateł. Cytuje się stwierdzenie Jana Chryzostoma który chwali wiernych swoich czasów za „ozdabianie stołu Chrystusa złożonymi płótnami”²¹. Liturgia jest mistagogią, ponieważ pozwala wejść w misterium, które łączy niebo z ziemią przez Komunię Ducha Świętego.

2. Mistagogia w refleksji teologicznej

Wydaje się, że mistagogia jako metoda pracy naukowej winna rozwijać i uwzględniać następujące elementy:

a) Winna to być najpierw refleksja teologiczna w pełnym tego słowa znaczeniu. Jej punkt wyjścia stanowi celebrowanie liturgiczne, konkretna, osadzona w „dziś i teraz” szeroko rozumianym. Refleksja przekraczająca jednak liturgię jako locus theologicus praestans, praestantior, czy jak chcą niektórzy z autorów, locus praestantissimus. Pamiętajmy, że w ramach teologii liturgii istnieje szereg modeli teologicznego ujmowania misterium Chrystusa. S. Marsiliemu zawdzięczamy stworzenie syntetycznego ujęcia teologii liturgicznej (nie teologii liturgii) w odniesieniu do Eucharystii. Teolog stosujący metodę mistagogii musi także pamiętać, że coraz śmielej mówi się o traktowaniu całej teologii jako liturgicznej, niekiedy nazywa się ją doksologiczną, lub „jubilate”, hymniczną. Podejmuje

²¹ Hom. do Mt 25,4. „Patrologia Graeca” 58,522.

się wysiłki, by całą teologię traktować jako mistagogię²². Jeżeli takie opracowania się ukażą, stanowiąc będą wielką pomoc dla mistagoga. Niektórzy uważają za taką teologię prace O. Casela, Hugo Rahnera, K. Rahnera, Yves Congara, Hans Urs von Balthasara.

b) Drugą przesłankę stanowi rozumienie liturgii. Nie chcemy powracać szczegółowo do znanego zagadnienia. Przypomnijmy jak sformułował problem K. Rahner. Świat nie może być traktowany jako przestrzeń profanum – Raum des Unheils. Jest on również miejscem dokonywania się zbawienia. Liturgia sprawowana w Kościele jest wyznaniem zbawienia świata, jego maksimum. W świecie również działa łaska. Trzeba mówić o liturgii świata, nie tylko liturgii w świecie²³ (Liturgie der Welt, nie tylko Liturgie in der Welt). Autorzy chętnie posługują się znanym jungmanowskim określeniem Gewordene Liturgie. Chodzi o podkreślenie „dziania się”, stawiania się liturgii w konkretnych warunkach historycznych, społecznych. Nie oznacza to jednak upolitycznienia liturgii. Jeżeli, mówiąc językiem konkretnym, liturgia jest aktualizacją Przymierza, to mistagogia nie może bazować tylko na akcentowaniu wierności, partnerstwa, nie chodzi także o oddawanie rzeczywistości Przymierza w dzisiejszych kategoriach socjologicznych. Nie może ona jednak pominąć znaczenia tego przymierza, zwłaszcza w odniesieniu do dzisiejszych chrześcijan, młodych, pozbawionych sensu życia, wewnętrznie wyalienowanych itp. Określa się to jako „żywa aktualizacja (Lebendige Aktualisierung), lub zeitgemaesse Mystagoge (odpowiednia, stosowna mistagogia)²⁴ cechująca się współprzeżywaniem, współodczuwaniem (empatia), świadomością, że „Golgota jest wszędzie”, „nasza Galilea, nasz Nazaret, nasze Kafarnaum”. Mówi się o mistagogii jako wprowadzeniu człowieka w doświadczenie własnej tajemnicy i ukazanie jej związku z tajemnicą Chrystusa. Taka mistagogia wyzwala człowieka, uczy go hierarchii wartości.

²² Zob. A. Schilson, *Gottes Weisheit im Mysterium*, dz. cyt. 203-230 – *Theologie als Mystagogie. Die theologische Neuaufbruch nach der Jahrhundertwende*. Taką teologię reprezentują już: H. de Lubac, Y. Congar, H. Rahner, K. Rahner, H. Urs von Balthasar.

²³ Omówienie tego zagadnienia podał ostatnio: Dietrich Zimmermann, *Die Feier der Liturgie als Mystagogie*, „Lebendige Seelsorge” 39(1988), 175-180, przedstawiając schematycznie myśli Rahnera.

²⁴ A. Schilson, *Liturgie und Menschsein*, „Liturgisches Jahrbuch” 39(1989), 225; Emmanuel v. Severus, *Heute Liturgie erklæaren*, art. cyt. 101.

c) Współcześnie stosowana mistagogia winna być szczególnie uwrażliwiona na założenia antropologiczne. Nie chodzi tu o tzw. horyzontalizm. Przywołajmy na pamięć stwierdzenia Guardiniego czy Rahnera, by zaakcentować raz jeszcze, że „gloria Dei homo vivens”, że w liturgii chodzi przede wszystkim o Boga. Bóg jednak chce całego człowieka, chce jego miłości z całego serca, z całego umysłu... Komentarz do tego nakazu (Pw 6,5) podkreśla, że „ze wszystkiego serca” pisze się przez podwójne V, a mogłoby być pojedyncze V. Oznacza to, że trzeba Boga miłować dwoma skłonnościami naszego serca: dobrymi i złymi. W odniesieniu np. do gniewu może być słuszny gniew²⁵. Zgodnie z mistagogią starożytnego Kościoła przedkłada się doświadczenie nad wiedzę. Sama katecheza traktowana jest jako czynność pomocnicza w stosunku do prymarnego doświadczenia. Antropologiczne elementy rahnerowskiego rozumienia mistagogii mają swe źródło z jednej strony w mistyce św. Ignacego „znajdowania Boga w każdej rzeczy”, a z drugiej – w koncepcji teologii Rahnera, w centrum której postawił on „człowieka wobec tajemnicy Boga”²⁶.

d) Silny akcent na uświęcenie człowieka nie jest niebezpiecznym antropocentryzmem. Mistagogia jako metoda chce przedstawiać „całość” misterium. Całość i jedność (Ganzheit und Einheit). Historiozbawczy wymiar jest jej silnym punktem. Całość obejmuje także istotne treści liturgii: uświęcenie, uwielbienie. To ostatnie rozumiane jest jako nowe narodzenie, odrodzenie, decyzja, tworzenie wspólnoty. Mówiąc inaczej, chodzi o takie ukazywanie liturgii, które znajduje swoje przedłużenie w życiu.

e) Pragnę także odnotować stwierdzenie, które może zdziwić, ale jest ono konsekwencją ogólnych założeń. We współczesnej mistagogii chodzi nie tyle o ukazywanie struktury liturgii, ile przede wszystkim o podanie nowej motywacji²⁷ dla współczesnego człowieka.

f) Troskę o całościowe, pogłębione ujęcie misterium zbawienia autorzy wyrażają odwołując się do wyrażenia często zachodzącego

²⁵ S. Greenberg, *Judaizm we współczesnym świecie*, w: *Judaizm*. Kraków 1989, 70.

²⁶ H. Hoslinger, *Was ist Mystagogie? Praktisch-theologische Annaeherung einer strapazierten Begriff*, w: St. Knobloch (Hg), *Mystagogische Seelsorge*, Mainz 1991, 33-40.

²⁷ S. Swayne, *Mystagogische Liturgie*, art. cyt. 83; K. Richter, *Eine mystagogische Liturgie*, w: *Den Glauben feiern*, Mainz 1989, 133.

w Pokomuniach: „facias concordēs”. Ewokuje ono opis pierwszej gminy chrześcijańskiej, zawarty w Dz 2,46, której charakterystyczną cechą była jednomyślność – stanowili jedno serce. Taki wzór życia stanowi zarazem cel wszelkiej mistagogii. Myśl tę wskazał sam, Chrystus w przypowieści o Samarytaninie. Na przykładzie dwóch reprezentantów oficjalnego kultu hebrajskiego: kapłana i lewity, pokazał, że nie rozumieli oni przykazania miłości, które jest duszą prawdziwej liturgii²⁸.

Nie potrzeba podkreślać, że mistagogia in praxis, jak i w teoretycznym ujęciu nie jest łatwa. Wymaga znajomości teologii, współczesnego człowieka. Dodatkową trudność stanowią współczesne zagrożenia w postaci sekularyzmu, technicyzmu czy permissywności społeczeństw. Mistagog winien być mistykiem, człowiekiem tajemnicy, pomagającym odkrywać Boga nie tylko w liturgii, ale i w codzienności (Alltag), w drugim człowieku, w świecie, odkrywać na drodze wyzwalającej nadziei. Duch Święty jedynie zna tajemnice Boga i objawia je, to stanowi jego proprium. Do Niego także należy udzielanie „intymności z Bogiem” (oikeiosis), z której winna wypływać mistagogia, jak mówił św. Bazyli (PG 157B; SC 201).

DIE MYSTAGOGIE ALS METHODE IN DER LITURGIE

Charakteristisch fuer gegenwaertige Theologie ist u.a. Mystagogierenaissance. Dieser Begriff ist in; ein Begriff mit Hochkonjunktur. Das Wort Mystagogie, vom Christentum Ende IV. Jhs. uebernommen, erschien in vorchristlichem Griechisch ziemlich spaet.

Es wurde mit der Einfuehrung ins Mysterium verbunden; es bedeutete auch einen Stadtfuehrer. Zur Zeit spricht man von der neuen Mystagogie, die sich von gegenwaertiger Realitaet ergibt und davon bedingt ist. Man versucht sie in verschiedenen theologischen Bereichen anzuwenden: in Katechetik, in der Seelsorge, in Liturgik. Man spricht auch ueber die mystagogische Theologie, die von K. Rahner und von H. Urs von Balthasar vertreten wird.

Im Artikel findet der Leser die Ursachen fuer das Phaenomen der Mystagogie; Protagonisten der Mystagogie und Geschichte ihres Verstaend-

²⁸ S. Marsili, *Appunti e Liturgia 1. Teologia liturgica* (mps), Roma 1970, 18; tenze, *Anamnesis 3/2. Eucaristia teologia e storia della celebrazione*, Casale Monferato 1983, 178-179.

nisses und ihre besondere Anforderungen in Anwendung fuer die Liturgie. Die heutzutage bevorzugte Mystagogie ist sowohl ein vielschichtiger als auch ein vielbedeutender Begriff. Mystagogie in der Kirche will dem Menschen helfen Selbstmitteilung Gottes zu erfahren. Sie will bei der Transcendenzerfahrung „Weisheit im Geheimnis“ (1 Kor 2,7) behilflich sein. Sie will den Menschen ins Geheimnis einfuehren, das schon sein Leben ist; in die Geschichte der Liebe Gottes mit dem Menschen. Man kann feststellen, dass die neue Mystagogie nicht nur auf irgendwelchen Inhalt, auf eingehende Methode achtet. Es ist eher theologische Mentalitaet, fundamentale gemeinschaftliche Haltung fuer die Handlungen der Christen.